

باسمه تعالی طرح درس مقطع تحصیلات تکمیلی

اطلاعات درس و رشته:	تفسیر قرآن کریم ۲، دو واحد، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث
اطلاعات کلاس درس:	شنبه: ۱۲:۴۵-۱۱:۱۵؛ دوشنبه ۱۲:۴۵-۱۱:۱۵؛ جنب معاونت آموزش
راه‌های ارتباطی:	@mh_movahhedi
معرفی استاد:	https://www.mofidu.ac.ir/departments/theology/the-faculty/mohammad-hasan-movahhedi-savoji

۱- شرح درس Lesson Plan

درس «انتقاد دینی و سیاسی از منظر قرآن و سنت» با هدف تبیین نظام‌مند مبانی قرآنی و روایی نقد، اصلاح و نظارت در جامعه دینی طراحی شده است. در جهان معاصر که مرز میان آزادی بیان، مسئولیت اجتماعی و نقد قدرت به‌طور روزافزون در حال بازتعریف است، این درس می‌کوشد از دل منابع وحیانی، الگویی بومی و عقلانی برای «انتقاد مؤمنانه» ارائه دهد؛ الگویی که در آن، نقد نه ابزار تخریب، بلکه عامل رشد و پالایش فرد و جامعه است.

الف. فلسفه و رویکرد کلان درس

در نظام آموزشی کارشناسی ارشد، هدف صرفاً انتقال دانش نیست، بلکه پرورش بینش تحلیلی و داوری علمی در مواجهه با مفاهیم دینی است. این درس بر پایه‌ی کتاب «انتقاد دینی و سیاسی از منظر قرآن و سنت» دانشجویان را از سطح فهم نقلی و توصیفی به سطحی از تحلیل انتقادی و پژوهش‌محور ارتقا می‌دهد. در واقع، این واحد آموزشی فرصتی است برای تأمل دوباره در این پرسش بنیادین که: آیا در جامعه دینی، نقد قدرت و باورها جایز است؟ و اگر آری، حدود و اخلاق آن چیست؟

پاسخ به این پرسش نه از منظر علوم سیاسی مدرن، بلکه از دل قرآن، سیره معصومان و عقل دینی استخراج می‌شود.

ب. تمایز و پیشرفت (Scaffolding)

در مقطع کارشناسی، دانشجویان با مفاهیم پایه‌ای تفسیر و مباحث اخلاق اجتماعی در قرآن آشنا شده است. اما در این سطح، حرکت از «شناخت گزاره‌ها» به سوی «تحلیل نظام مفهومی» صورت می‌گیرد. این درس با تکیه بر روش تفسیر موضوعی، دانشجویان را با مهارت‌های جدیدی آشنا می‌کند، از جمله:

تشخیص لایه‌های معنایی و بافت اجتماعی آیات مرتبط با نقد و آزادی؛

مقایسه تطبیقی دیدگاه‌های مفسران در باب آزادی اندیشه و بیان؛

ارزیابی ارتباط میان اخلاق دینی و نقد سیاسی؛

و در نهایت، طراحی چارچوب نظری نقد دینی بر پایه آموزه‌های قرآنی.

در این مسیر، دانشجویان یاد می‌گیرند که «انتقاد» در قرآن نه یک رفتار فردی، بلکه پدیده‌ای است که تداوم آن، سلامت فکری و سیاسی جامعه اسلامی را تضمین می‌کند.

پ. اهداف آموزشی

آشنایی عمیق با مبانی قرآنی و روایی نقد، امر به معروف، نصیحت ائمه و آزادی بیان.

شناخت تطور مفهومی انتقاد در متون دینی و تحلیل تفاوت آن با مفهوم مدرن «Criticism».

درک رابطه میان ایمان، عقل و مسئولیت اجتماعی در ساختار جامعه دینی.

توانایی تحلیل و تفسیر آیات اجتماعی-سیاسی با رویکرد انتقادی.

مهارت در نگارش مقاله علمی-پژوهشی مبتنی بر آیات و روایات.

توانایی مقایسه میان رویکردهای قرآنی و نظریه‌های جدید در حوزه آزادی و نقد قدرت. تقویت روحیه گفت‌وگو، انصاف و تواضع علمی در مواجهه با دیدگاه‌های متفاوت. شکل‌گیری نگرش اصلاح‌گرایانه و اخلاقی نسبت به نقد. باور به این اصل که نقد در جامعه اسلامی، تجلی ایمان، عدالت و خیرخواهی است.

ت. ساختار آموزشی و محتوای محوری

این درس در سه محور عمده سامان می‌یابد؛ که عبارتند از: مبانی نظری و معرفت‌شناختی نقد؛ انتقاد دینی در حوزه الهیات، و انتقاد سیاسی (در حوزه اجتماع و حکومت). در محور دوم، مناظرات قرآنی پیامبران با مخالفان فکری، کرامت منتقدان و نسبت آن با آزادی اندیشه، و حدود و اخلاق نقد دینی مورد بررسی قرار می‌گیرد. و در محور سوم، به حق مردم در نظارت، مفهوم شورا، بیعت، و نصیحت ائمه به‌عنوان سازوکارهای اصلاح، و سیره امام علی (علیه‌السلام) در پذیرش و مدیریت انتقاد سیاسی پرداخته می‌شود.

هر محور با تحلیل موردی آیات، بررسی دیدگاه‌های تفسیری و بحث‌های گروهی پیش می‌رود تا دانشجو به توان نقد و داوری علمی دست یابد.

ث. روش تدریس و فضای یادگیری

رویکرد تدریس در این درس، پژوهش‌محور و گفت‌وگومدار است. جلسات به‌صورت کارگاهی برگزار می‌شود و هر دانشجو موظف است در یکی از موضوعات محوری آیات مرتبط را تحلیل و در کلاس ارائه کند. استاد نقش راهنما و منتقد علمی را ایفا می‌کند تا فرایند یادگیری از طریق تعامل، بازخورد و استدلال شکل گیرد. در خلال ترم، تکالیف پژوهشی به‌صورت تدریجی طراحی شده‌اند تا دانشجو گام‌به‌گام از مرور منابع تا نگارش مقاله نهایی پیش رود.

ج. پیوند با پژوهش (Research-Led Teaching)

در میانه ترم، دانشجویان باید یک پروپوزال کوتاه پژوهشی بر پایه یکی از محورها تدوین کنند. نمونه موضوع‌ها عبارت‌اند از: تطبیق مفهوم آزادی بیان در قرآن با نظریه لیبرالی؛ تحلیل سیره امام علی (ع) در پذیرش انتقاد سیاسی؛ و تبیین نسبت نقد و امر به معروف در نظام قرآنی.

در پایان ترم، این پروپوزال به مقاله پژوهشی تبدیل می‌شود که می‌تواند مبنای پایان‌نامه یا چاپ علمی باشد.

چ. دستاورد و چشم‌انداز نهایی

این درس در پی آن است که دانشجو نه تنها آیات انتقادی قرآن را بشناسد، بلکه بتواند از آن‌ها برای تحلیل چالش‌های اجتماعی معاصر بهره گیرد؛ چالش‌هایی مانند افراط‌گرایی، استبداد فکری، یا سوءاستفاده از دین در سیاست. در این چشم‌انداز، دانشجو می‌آموزد که قرآن، الهام‌بخش گفت‌وگو و اصلاح است نه مانع نقد و پرسشگری. این درس او را به سمت نگرشی سوق می‌دهد که در آن ایمان، عقل و نقد در کنار هم معنا می‌یابند.

۲- تکالیف و نظام ارزشیابی Assignments & Assessment

ارزشیابی این درس فرآیندمحور و پژوهشگرا است تا دانشجو در طول ترم مسیر یادگیری خود را به‌طور مستمر اصلاح کند.

روشهای ارزیابی:

- حضور و مشارکت فعال در مباحث کلاس (۱۰٪)
- ارائه کلاسی و نقد علمی آراء دیگران (۲۰٪)
- تکلیف میان ترم: نگارش پروپوزال اولیه مقاله (۱۰٪)
- مقاله نهایی تحلیلی بر مبنای آیات و روایات (۶۰٪)

در این درس به جای آزمون پایان ترم، ارزیابی بر اساس پروژه تحقیقاتی و ارائه علمی انجام می‌شود.

۳- زمان‌بندی حدودی جلسات Session Scheduling

- جلسه ۱: مقدمه درس و تبیین اهداف، جایگاه انتقاد در قرآن
- جلسه ۲: مبانی حجیت سیره معصوم علیه‌السلام و نقش آن در استنباط دینی
- جلسه ۳: نقش عرف، زمان و مکان در فهم آیات اجتماعی
- جلسه ۴: مفهوم انتقاد و تفاوت آن با مفاهیم مشابه (عیب‌جویی، مشورت، نصیحت)
- جلسه ۵: حق انتقاد در آموزه‌های دینی و سیره پیامبران
- جلسه ۶: تحلیل آیات آزادی بیان و دعوت به گفتگو در قرآن
- جلسه ۷: کرامت ذاتی انسان و حقوق منتقدان از منظر قرآن
- جلسه ۸: حدود و مرزهای انتقاد دینی و مفهوم امر به معروف
- جلسه ۹: حق تعیین سرنوشت سیاسی در قرآن و سنت
- جلسه ۱۰: ادله امر به معروف و نهی از منکر به‌عنوان سازوکار انتقاد
- جلسه ۱۱: نصیحة للأئمة المسلمین و جایگاه آن در نظام اسلامی
- جلسه ۱۲: نهی از استبداد و ضرورت نظارت همگانی در قرآن
- جلسه ۱۳: حقوق منتقدان سیاسی و مصونیت اجتماعی در اندیشه اسلامی
- جلسه ۱۴: سیره عقلا و سازوکارهای انتقاد در حکومت دینی
- جلسه ۱۵: جمع‌بندی تطبیقی میان انتقاد دینی و سیاسی
- جلسه ۱۶: ارائه‌های پایانی و جمع‌بندی پژوهش‌ها